

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Воротинцева Михайла Михайловича

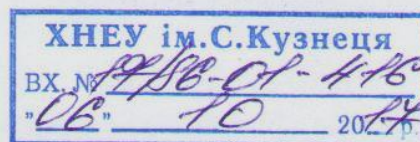
на тему «Оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Актуальність теми дисертації

Активний розвиток кредитування діяльності суб'єктів господарювання різних секторів економіки, зокрема небанківських фінансових установ, та висока конкуренція на кредитному ринку, обумовлює необхідність розроблення та реалізації ефективних підходів до оцінки та управління ризиком кредитування, направлених на зниження збитків, пов'язаних зі значним збільшенням простроченої заборгованості за кредитами.

У вітчизняній банківській практиці існують недоліки у підходах до аналізу ризику кредитування діяльності небанківських фінансових установ. Так, при оцінці ризику кредитування не повною мірою враховується галузева специфіка діяльність позичальників, недооціненими є якісні фактори утворення кредитного ризику, показники, що враховуються для оцінки ризику кредитування характеризують високою функціональною залежністю між собою. Саме тому проблема вдосконалення теоретичних положень, розробки методичного забезпечення і практичних рекомендацій до оцінки ризику кредитування діяльності набуває особливої актуальності у процесі створення необхідних умов для забезпечення стійкого розвитку ринку небанківських фінансових послуг та підвищення надійності банківського сектору в Україні.

Дисертаційна робота виконувалася згідно з планами науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, у яких знайшли відображення результати наукових досліджень

автора при виконанні тем «Формування фінансової та інвестиційної стратегії суб'єктів господарювання на ринку фінансових послуг» (номер державної реєстрації 0114U006140), «Розвиток ринків фінансових послуг в умовах європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0114U006141), «Розвиток ринків фінансових послуг в умовах інтеграції до європейського фінансового простору» (номер державної реєстрації 0115U004394).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації і винесені на захист, є обґрунтованими. Вони базуються на поглибленому вивченні та узагальненні значного обсягу наукових джерел з питань оцінки ризику кредитування позичальників і діяльності фінансових установ. Воротинцевим М. М. чітко визначено мету, сформульовано завдання, предмет та об'єкт дисертаційної роботи.

У вирішенні поставлених у дисертації завдань автором використано широке коло сучасних методів дослідження: аналізу Інтернет-ресурсів; морфологічного аналізу; аналізу, синтезу, аналогії, логічного узагальнення; кластерного аналізу; математичної статистики; метод аналізу ієрархій; графічний метод. Особливої уваги заслуговує запропонований автором методичний підхід до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ, особливістю якого є використання ризик-орієнтованої моделі, що враховує клас кредитоспроможності позичальника, якісні фактори кредитного ризику, рівень зв'язності фінансових установ-позичальників, стан обслуговування боргу за кредитом, що дає змогу уникнути суб'єктивних суджень експертів та підвищити обґрунтованість рішень щодо кредитування діяльності фінансових установ.

Здобувач кваліфіковано використовує також методи кореляційного, багатовимірного факторного та дискримінантного аналізу, апарат теорії графів для скорочення інформаційного простору кількісних і якісних показників

оцінювання ризику кредитування діяльності фінансових установ, побудови моделей визначення класу кредитоспроможності фінансових компаній і кредитних спілок, оцінки рівня зв'язності фінансових установ.

Аналіз змісту дисертації, опублікованих праць та автореферату підтверджує достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертації і виносяться на захист.

Основні результати дослідження оприлюднено автором та отримало позитивну оцінку на шести міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях у м. Харків, м. Львів, м. Одеса та м. Кишинів.

У першому розділі роботи крізь призму конструктивного аналізу існуючих підходів дисертант удосконалив визначення поняття «оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ» (С. 42). Перевагами запропонованого визначення є одночасне врахування первинних (фінансові ресурси фінансової установи) та вторинних (застава, порука та страхове забезпечення за кредитом) джерел погашення кредиту, що сприяє удосконаленню управління ризиком кредитування у банку.

Істотне місце у роботі відводиться узагальненню та аналізу підходів до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ, що використовують міжнародні рейтингові агентства, зарубіжні банки й наглядові органи різних країн світу, зокрема Україні (С. 42–60). Проведений аналіз дав змогу виділити завдання, які мають бути вирішені для вдосконалення підходів НБУ до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

У роботі на основі аналізу зарубіжних і вітчизняних моделей оцінки ризику кредитування діяльності позичальників здійснено відбір якісних показників кредитоспроможності за такими напрямками оцінки: галузеві та регіональні ризики, ринкова позиція, якість менеджменту, ділова репутація фінансової установи (С. 60–75). Перевагою запропонованих якісних показників є можливість їх кількісного виміру, що уможливило уникнення суб'єктивності експертів кредитного комітету банку під час ухвалення рішень

щодо кредитування позичальників.

Другий розділ присвячено аналізу кредитоспроможність та визначенню впливу галузевої специфіки діяльності різних типів фінансових установ на особливості оцінки ризику їх кредитування; формуванню системи кількісних та якісних показників для проведення оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

З використанням кластерного аналізу у дисертації доведено гіпотезу щодо впливу галузевої специфіки різних типів фінансових установ на особливості оцінки ризику їх кредитування (С. 100–110).

Заслуговує на увагу удосконалена здобувачем система кількісних і якісних показників, що характеризують здатність фінансових установ-позичальників виконувати зобов'язання за кредитом (С. 110–131). Запропоновані показники є придатними для інтегрального оцінювання, а тому створюють основу для вдосконалення методичного підходу до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

У третьому розділі роботи розвинуто методичний підхід до визначення класу кредитоспроможності фінансових установ; обґрунтовано необхідність визначення рівня зв'язності фінансових компаній та кредитних спілок при оцінці ризику їх кредитування; удосконалено методичний підхід до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ; обґрунтовано методичне забезпечення класифікації кредитів, наданих фінансовим компаніям і кредитним спілкам, за рівнями ризику їх кредитування.

У дисертації здобувачем на основі доведеної гіпотези щодо необхідності врахування галузевої специфіки діяльності фінансових компаній і кредитних спілок при оцінці ризику їх кредитування та уточненої системи кількісних показників кредитоспроможності фінансових установ розвинуто методичний підхід до визначення класу їх кредитоспроможності (С. 133–151). Апробація зазначеного підходу дала змогу обґрунтувати необхідність унесення змін до чинного в Україні підходу до оцінки банками

ризикі кредитування діяльності фінансових компаній і кредитних спілок у Постанові Правління НБУ № 351.

Наукову і практичну цінність має розроблене автором методичне забезпечення визначення рівня зв'язності між собою фінансових установ-позичальників як фактора невиконання зобов'язань за кредитом (С. 151–165).

Слід зазначити також наукову новизну, що міститься у розробленому автором методичному забезпеченні класифікації кредитів, наданих фінансовим компаніям та кредитним спілкам, за рівнями ризику їх кредитування (табл. 3.18), що ґрунтується на шкальному вимірюванні інтегрального показника ризику кредитування діяльності фінансових установ із застосуванням коефіцієнтів корегування асиметрії та правила «трьох сигм».

Підтверджую наукову новизну положень, висновків, рекомендацій, що містяться у дисертаційній роботі, а саме:

вперше:

визначено та враховано рівень зв'язності між собою фінансових установ-позичальників як фактор невиконання зобов'язань за кредитом у розробленому методичному підході до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ (С. 151–165). Для оцінки рівня зв'язності фінансових компаній та кредитних спілок запропоновано використовувати методичне забезпечення, що ґрунтується на кореляційному аналізі, матричному методі, положеннях теорії Графів та методах математичної статистики;

удосконалено:

методичний підхід до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ (фінансових компаній та кредитних спілок) (рис. 3.8), який ґрунтується на використанні ризик-орієнтованої моделі, що враховує клас кредитоспроможності позичальника, якісні фактори кредитного ризику, рівень зв'язності фінансових установ-позичальників, стан обслуговування боргу за кредитом. Використання запропонованого підходу в діяльності

банків дає змогу уникнути суб'єктивних суджень експертів та підвищити обґрунтованість рішень щодо кредитування діяльності фінансових установ;

систему показників для оцінки ризику кредитування діяльності фінансових компаній і кредитних спілок (С. 110–131) на основі використання кореляційного та багатовимірного факторного аналізу. Запропоновані показники характеризують фінансовий стан, ділову репутацію, ринкову позицію, якість менеджменту, галузеві й регіональні ризики фінансових компаній і кредитних спілок, їх використання дає можливість охарактеризувати фактори ризику кредитування діяльності позичальників комплексно при оптимізації витрат часу на здійснення оціночних процедур;

дістали подальшого розвитку:

методичний підхід до визначення класу кредитоспроможності фінансових компаній і кредитних спілок (рис. 3.5), який ґрунтується на пріоритетних кількісних показниках ризику їх кредитування та ураховує галузеву специфіку діяльності різних типів фінансових установ у процесі формування моделей розподілу фінансових установ за рівнями кредитоспроможності, що доводить необхідність внесення змін до чинного підходу НБУ до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових компаній і кредитних спілок, сприяє коректному розрахунку резервів банків за активними операціями та зниженню обсягів простроченої заборгованості за кредитами;

методичне забезпечення класифікації кредитів, наданих фінансовим компаніям та кредитним спілкам, за рівнями ризику їх кредитування (табл. 3.8), яке, на відміну від наявних, ґрунтується на шкальному вимірюванні інтегрального показника ризику кредитування діяльності фінансових установ, що дає змогу визначити непрацюючі кредити банку, можливість погашення заборгованості за якими без стягнення забезпечення є малоюмовірною, ухвалювати обґрунтовані рішення щодо доцільності кредитування позичальників-фінансових установ та здійснювати ефективне

управління проблемною заборгованістю банків.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

За результатами наукового дослідження опубліковано 15 наукових робіт загальним обсягом 5,7 ум.-друк. арк. (особисто здобувачеві належить 5,48 ум.-друк. арк.): підрозділи у 2 колективних монографіях, 4 статті в наукових фахових виданнях України, 3 статті в наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, 6 тез матеріалів конференцій.

Основний зміст дисертації повно відображений в авторефераті.

Важливість одержаних здобувачем результатів для науки і практики.

Дисертаційна робота Воротинцева М. М. є вагомим внеском у розвиток теорії і практики оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ. Наукова цінність результатів дослідження полягає у вдосконаленні теоретичних положень, розробці методичного забезпечення і практичних рекомендацій до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових компаній та кредитних спілок.

Практична важливість результатів дослідження полягає у можливості їх використання Національним банком України, банківськими та небанківськими фінансовими установами.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в діяльності Харківського обласного управління ПАТ «Державний ощадний банк України» при оцінці ризику кредитування позичальників та ТОВ «Дживвайп Фінанс» для визначення здатності фінансової установи виконувати зобов'язання за кредитом, а також у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця при викладанні навчальної дисципліни «Ринок фінансових послуг» для студентів освітнього ступеня «магістр».

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи, її цілісність та логіку викладу матеріалів, разом з тим можна зробити декілька зауважень і звернути увагу на дискусійні положення дисертаційної роботи Воротинцева М. М.:

1. Автором хоч і приділено значну увагу дослідженню теоретичних аспектів оцінки ризику кредитування, проте деякі положення залишилися неповними. Так, використання методу морфологічного аналізу для уточнення сутності поняття «ризик кредитування» (табл. 1.5) доцільно було б доповнити більш розгорнутим викладанням авторської точки зору відносно даної проблеми.

2. Позиція дисертанта стосовно того, що зростаюча кількість запитів «ризик кредитування», «кредитний ризик» та «оцінка кредитного ризику» та інші у пошуковій системі Google, є ознакою того, що зацікавленість збоку науковців зростає до цієї проблематики, і це є підтвердженням високого рівня актуальності теми дослідження, потребує уточнення (С.218-219). Адже інформація про запити є загальною, і залишається питання, яким чином автор визначив частку користувачів, які належать саме до класу науковців.

3. Структурна композиція дисертаційної роботи виглядала б краще, якби поставлені завдання у роботі, що стосуються уточнення сутності поняття «оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ» та узагальнення підходів власне до самої оцінки були об'єднані. Адже, визначення до поняття «оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ» здебільшого і відображає сам підхід (С. 18).

4. Деякі положення дослідження слід визначити недопрацьованими. Зокрема, при аналізі основних підходів до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ (С. 42–60) здобувачеві варто посили аргументацію відносно їх переваг та недоліків, що дозволить підвищити рівень обґрунтованості авторських пропозицій з вдосконалення методики

НБУ до оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ.

5. Запропоновані автором показники, що використовуються для оцінки кредитоспроможності фінансових компаній та кредитних спілок (С. 110-131), мають відношення і до оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, що зайняті матеріальним виробництвом. Така позиція є спірною і потребує або виключення тієї групи показників, яка стосується саме матеріального виробництва, або ж додаткового пояснення, для чого вони необхідні.

6. Автором для оцінки ризику кредитування діяльності фінансових установ розроблено ризик-орієнтовану модель (рис. 3.8). Проте додаткового обґрунтування потребує відбір складових запропонованої моделі, серед яких: клас кредитоспроможності позичальника, якісні фактори ризику кредитування, рівень зв'язності фінансових установ-позичальників, стан обслуговування боргу за кредитом.

7. У дисертації додаткової аргументації потребує виділення саме п'яти рівнів ризику кредитування діяльності фінансових установ: мінімального, помірного, значного, високого та реалізованого (С. 171). Необхідно додатково пояснити, що стало основним критерієм для такого поділу, і яке це має практичне значення.

Вищенаведені зауваження та недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку та не знижують наукову і практичну цінність дисертаційної роботи Воротинцева М. М.

Відповідність роботи вимогам до кандидатських дисертацій.

Дисертаційна робота Воротинцева М. М. «Оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ» є завершеною кваліфікаційною науковою роботою, яка присвячена вирішенню актуальної наукової та практичної проблеми з удосконалення теоретичних положень, розробки методичного забезпечення і практичних рекомендацій щодо оцінки ризику кредитування діяльності фінансових компаній і кредитних спілок.

Автореферат дисертації відображає усі положення, що захищаються.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Воротинцева Михайла Михайловича на тему «Оцінка ризику кредитування діяльності фінансових установ» відповідає п. п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – Воротинцев Михайло Михайлович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри інвестиційної діяльності
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима
Гетьмана»,
доктор економічних наук, доцент

Є. А. Поліщук

